

конкретизує процес познання істини в ході комунікації учасників діалога.

3. Раскрыта аргументация как дискурсе, содержащая интенции философских концептов, а также в смысловом отношении, идентифицирующая смыслы и интерпретации проблемы с исследуемой реальностью.

4. Обобщены базовые регулятивные принципы дискурса в форме требований, критериев, научных процедур, в которых аккумулируется практика научного познания. К ним, в первую очередь, отнесены: объективность, нормативность, интересубъективность и методологичность.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Мареева Е. В. Философия науки / Е.В. Мареева, С.Н. Мареев, А.Д. Майданский. — М.: ИНФРА-М, 2010. — 333 с.

2. Поздняков В.В. Дискурсивные контексты коммуникативной идентификации субъекта / В.В. Поздняков // Национальная философия в современном мире. — Минск, Право и экономика, 2010. — С. 121—131.

3. Зуев К.А. Рациональность: дискурсивный подход / К.А. Зуев, Е.А. Кротков. — М.: РАГС, 2010. — 178 с.

4. Лукашевич В.К. Философия и методология науки / В.К. Лукашевич. — Минск: Современная школа, 2006. — 320 с.

*Тодорова С. М. – асистент Одеської національної академії харчових технологій
УДК: 159.947.2 : 159.923.2 – 043.8/9*

СВОБОДА ЯК ПОВНОТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ІСНУВАННЯ

У статті розглядається відносність та абсолютність людського виміру свободи. Висвітлено різноманітність поглядів на проблему свободи волі. Зроблено висновок, що свобода дана людині для того, щоб усвідомити найважливіші істини і вміти робити правильний вибір.

Ключові слова: *свобода, воля, самопізнання, традиція.*

СВОБОДА КАК ПОЛНОТА ИНДИВИДУАЛЬНОГО СУЩЕСТВОВАНИЯ

В статье рассматривается относительность и абсолютность человеческого измерения свободы. Отражено разнообразие взглядов на проблему свободы воли. Сделан вывод о том, что свобода дана человеку для того, чтобы осознать важнейшие истины и уметь делать правильный выбор.

Ключевые слова: *свобода, воля, самопознание, традиция.*

FREEDOM AS THE FULLNESS OF THE INDIVIDUAL EXISTENCE

The article discusses the relative and absolute freedom of the human dimension. Reflect the diversity of views on the problem of free will. It is concluded that the freedom given to man in order to realize the most important truth, and be able to make the right choice.

Keywords: *freedom, will, self-knowledge, tradition.*

Перефразовуючи відомий протагорівський вираз: людина є мірою будь-якої свободи, що існує, оскільки вона існує, і що не існує, оскільки вона не існує. Тут вся увага концентрується на тому, що свобода виступає не атрибутом якоїсь зовнішньої об'єктивної субстанції, а є проявом індивідуальних форм людської життєдіяльності.

Свобода як звільнення від усякого роду залежностей в індустріально розвинених країнах у значній мірі відбулася. Тут досягнуто достатньо високого рівня зовнішньої свободи. Як писав Ж. Бодрійар, «у нас тепер царство повної свободи, загальної ні-до-чого-не-прихильності, нікому-не-зобов'язаності, ні-в-що-не-вірування» [2. 52]. Однак така свобода в багатьох сенсах зовсім не викликає задоволеності. Тому актуальним є звернення саме до цієї теми, так як останнім часом ця проблема супроводжується наростанням багатьох достатньо гострих загально-соціальних та індивідуально-людських проблем.

Основною метою даного дослідження є аналіз відносності та абсолютності людського виміру свободи.

Кожна історична епоха по-своєму намагалася вирішувати проблему свободи. Постановка цього питання, скажімо, в античності, в християнському середньовіччі, в Новий час або в сучасну епоху – це різні підходи до одного і того ж феномена. Хотілося б, у зв'язку з цим, звернути увагу на одну важливу думку, висловлену Х.-Г. Гадамером: «Чи існує єдина проблема свободи? Чи дійсно про свободу у всі століття питали однаково?... Проблема, поставлена взагалі, - це як питання, жодного разу не задане по-справжньому. Кожне по-справжньому поставлене питання мотивоване. Кожне питання отримує свій сенс від способу цієї мотивації» [3. 32-33].

В історії філософії проблема свободи волі, у загальних рисах, зводилася до питання, чи обумовлені вчинки людини якимись причинами зовнішнього характеру, або ж дії, здійснювані людиною, є результатом її волі. Причому волю іноді розглядали як те, що обумовлюється тільки самою собою, і тоді вчинки, до яких вона спонукала, називали свавіллям. Проте багато практичних проявів волі з повною підставою дозволяють вважати її не чимось диким і неприборканим, не рабою тваринних імпульсів та пристрастей, а розумною волею, тією, що тісно пов'язана з людським розумом. Є підстави вважати, що саме розум направляє багато спонукань волі, допомагає здійснювати вибір між мотивами, оцінює і коректує вчинки.

Всю різноманітність поглядів на проблему свободи волі можна класифікувати як детерміністські (Коллінз, Гоббс, Спіноза, Лаплас, французькі матеріалісти XVIII ст., прихильники марксизму), індетерміністські (Епікур, Еразм Роттердамський, Лейбніц, російські релігійні філософи) і позиції, які намагалися примирити елементи того та іншого (Шопенгауер, Віндельбанд, Лоський).

Багато дослідників схиляються до того, що свобода – це надбання людського роду, певна соціокультурна універсалия, що виражає стан та форми подолання залежностей індивіда й людської спільноти від зовнішніх природних і соціальних чинників. Вважається, що свобода – це соціальний феномен, а окремий індивід отримує її як асоційований представник людського роду. Звільнення індивіда ставиться в залежність від звільнення людського роду, частиною якого він є. Така точка зору бере свій початок від Платона і Арістотеля, її відстоювали французькі просвітителі, а в наш час – Ю. Хабермас, Р. Дворкін, З. Бауман та інші.

Зростання незалежності людей від природи й одне від одного, нібито, безпосереднім чином веде до розширення меж соціальної свободи. Незалежність від природи забезпечує інтелектуальна могутність людства, що весь час посилюється, досягнення науки й техніки та зростаюча на цій базі економіка. Незалежність людей від соціальних сил гарантують політико-правові норми та соціальні інститути, що постійно вдосконалюються. Різні людські спільноти виробили різноманітні механізми, що в тій або іншій мірі забезпечують гарантії такої свободи. Але вказане вище позбавлення від зовнішніх залежностей носить відносний характер, оскільки звільнення від одних із них, як правило, породжує залежність від інших. Мова, таким чином, може йти тільки про відносну або часткову свободу, але ніяк не про її цілісні форми. Внаслідок цього сутність свободи фактично вислизає, залишаються лише окремі, часткові її форми. Локалізація в обмеженій області зводить питання про свободу, по суті справи, до того, якими залежностями можна знехтувати, а які треба прийняти як органічно властиві зовнішньому світові і які, принаймні стосовно людського індивіда і соціуму, не можуть бути усунені взагалі.

«Матерію» соціуму складають матеріальні форми суспільного життя, матеріальна складова культури, створеної людством упродовж його історії. З ідеального боку, це колективна свідомість, духовна сфера суспільства: людські бажання, устремління, ідеї, які сприймаються і розуміються як «тут-і-тепер», так і в їх історичних формах. Гегель називав цю сферу «сферою духу», або «Абсолютного Духу» [4]. Якщо погодитися з тим, що індивід отримує всі форми свободи з соціокультурного середовища, що він стає вільним завдяки суспільству, то знову виникає питання про джерело такої свободи.

Соціальна свобода часто редукується до послідовного звільнення від зовнішніх залежностей, до створення цивілізації та культури й функціонування в цьому штучному середовищі. Досвід двадцятого століття показує, що подібне «звільнення» багато в чому є фікцією, намагання повністю звільнитися від природи та від соціальних чинників безглуздо.

Точно так, як і недостатньо зупинятися тільки на індивідуальній свободі, яка, якщо її абсолютизувати, перетворюється на щось одностороннє й обмежене, так само недостатнім було б зведення свободи тільки до її соціальних проявів. Попри те, що людина як рід живе у створеному нею штучному середовищі, вона, продовжуючи залишатися однією з форм життя на нашій планеті, цілком

залишається під владою загальних законів життя. Можливо, тоді саме життя як планетарне і космічне явище містить у собі коріння свободи?

Деякі автори вважають, що свобода в її справжньому сенсі може існувати тільки як абсолютна свобода (М. Шелер, М. Лоський, теїстичний екзистенціалізм). Причому це стосується свободи не як якогось, умовно кажучи, зовнішнього й окрім людини існуючого феномена, а саме людської свободи. Інші вважають, що вона можлива тільки у своїх відносних формах. Проблема полягає не тільки в тому, щоб визначити ту або іншу свободу, а головним чином в тому, щоб відшукати міру їх співвідносності.

У філософському дискурсі абсолютність свободи трактується різним чином, але найчастіше під нею розуміють недетермінованість зовнішніми чинниками або самодетермінованість суб'єкта, іншими словами – це особливий спосіб здійснення причинного зв'язку, що має місце у світі, наряду з таким способом, як спричинення за законами природи, природним детермінізмом. Даний спосіб спричинення називається духовним спричиненням або спричиненням за законами свободи [5. 79].

Згідно з цією точкою зору людська свобода не протистоїть природному детермінізму, не суперечить каузальним зв'язкам світу, а є лише особливим видом цих зв'язків, спричиненням, якому дає рух людський дух. Емпірія показує, що свобода спочатку виступає лише як не-рабство, як таке становище людини в соціумі, коли вона може самостійно розпоряджатися собою, і нічия зовнішня воля не примушує її до здійснення певних дій. У чисто логічному плані свобода також має свою початкову точку, і вона з'являється саме тоді, коли відбувається перехід від чистої суб'єктивності до об'єктивації, коли здійснюється вчинок, або наміри і мотиви реалізуються в діях. Взагалі, будь-яке діяння людини, що здійснюється за свідомим вибором, є початком свободи. Антропологізація цього положення дозволяє зробити висновок, що абсолютність свободи означає присутність нічим не обмежених можливостей для прояву людської волі, незалежність і самостійність у прийнятті людиною рішень.

Свобода як предикат духу є, по суті, пізнана ним сама власна межа, вона є обмеженням, що обумовлене загальним законом наявності меж у кожного одиничного суцього. Адже безмежність – це те ж саме, що й неформленість. Суть будь-якої неформленості – це чиста потенція, якій ще тільки належить знайти свою актуалізацію (а можливо, що вона так ніколи і не відбудеться). Форма ж, або межа – це ствердження себе тим, що реально існує. Тут обов'язково потрібно зауважити, що ця межа має бути не просто якоюсь випадковою, а своєю, або пізнаною межею.

Випадкова обмеженість може сприйматися як чужа, штучна перешкода, яка обмежує розгортання власної неповторності й унікальності. Разом з тим, розум, прагнучи усунути панування випадковості, переходить до рефлексії, самозаглибленого пізнання меж, і перш за все – своїх власних меж. Тобто мало того, щоб межа була пізнана, пізнаною має бути своя власна межа. Знання своїх власних меж і є метою самопізнання. Останнє ж, за своєю суттю, – це не тільки теоретична діяльність, але, головним чином, діяльність практична, тобто та, де виявляється вільна воля, людське «я можу».

Якщо свобода в одній зі своїх іпостасей – це можливість вибору в ухваленні рішень та здійсненні дій, то мають бути альтернативи, серед яких можна вибрати ту, що виглядає найбільш важливою, відповідає істині або моральному ідеалу. Як свобода думки, так і свобода дій у значній мірі корелюють із наявними знаннями. Зрозуміло, що на це впливають також естетичний смак, моральне відчуття, релігійна віра тощо.

Свободу можна розглядати з погляду як якісних, так і кількісних характеристик. Її буває більше або менше, вона буває як у мінімальному, так і у своєму максимальному вираженні. Якщо є тільки мінімум знань і мінімум того, що можна могти, то має місце саме мінімальна свобода. Якщо якийсь індивід нічого не може, якщо він зв'язаний по руках і ногах і не знає навіть того, як ліквідувати (або хоча б зменшити) свою залежність, то його свобода знаходиться на найнижчому рівні, якщо не сказати більше, - вона дорівнює нулю. Для того, щоб цей мінімум свободи, тимчасову неможливість що-небудь могти можна було подолати, вирватись із стану своєрідного безсилля, необхідно (як перша умова) знати, як це зробити. Першим і найбільш важливим кроком на шляху подолання безсилля і немочі є отримання потрібних знань про реальний стан речей, розуміння реальності. Свобода зростатиме, якщо в першу чергу зростатиме її основна складова – компонента «знання». Збільшуючи цю компоненту, «Я» тим самим відкриває можливості для того, щоб розширити своє «я можу».

Особливістю нашого часу є те, що і отримання знань, і практичне перетворення дійсності набули характеру «технологій». Індивідам для того, щоб більше знати і більше могти, необхідно

зрозуміти ці технології, засвоїти їх, навіть стати їх частиною. Частково це бентежить, оскільки нібито звужує поле свободи, позбавляє людських осіб тієї самої свободи волі, до якої вони завжди прагнуть. Але, з іншого боку, перетворення отримання знань на технології говорить про високий рівень розвитку загальнолюдської організації, про те, що цивілізація вступила в таку фазу, яку називають постіндустріальним або інформаційним суспільством. Цей процес у чомусь аналогічний тим процесам, які відбувалися протягом мільярдів років у живій природі. Він не залежить від волі та бажань окремих людей. Технологічний характер пізнавальної та практичної діяльності – це об'єктивна ознака сучасності.

Сучасна соціальна ситуація складається так, що ми не можемо похвалитися тим, що зростаюча пізнавальна і практична потужність людства йде йому на благо. Багато процесів, що відбуваються на наших очах, приносять колосальну шкоду, перш за все, живій природі, руйнують природні порядки, загальнопланетарну рівновагу, що склалася за мільйони років. Руйнування біосфери набуло таких масштабів, що це може мати необоротний характер. Людина, ставши ворогом всього живого, перетворилася на ворога самій собі. Нестримне зростання могутності людства, що може призвести до загибелі всього живого на планеті та самої цивілізації, навряд чи можна вважати за розширення людської свободи. Якщо це – свобода, то це свобода, яка пов'язана з хаосом.

Має місце своєрідний парадокс: максимум могутності повинен був би означати максимум свободи, але сама свобода тут стає хаосогенною, «свободою-катастрофою», оскільки те, що відбувається, шкодить самому діячеві й носієві свободи – людині й людству. Глобальні проблеми, екологічна катастрофа, що наближається і смертельно загрожує людству, – це наслідки «вільної» людської діяльності. Ця суперечність виникає, зокрема, і тому, що виникає певний дисбаланс між знаннями й діями. Знання або є недостатніми за кількістю, або непридатними за якістю. Звідси – ті небажані наслідки, до яких повсюдно призводить зростаюча експансія людської активності.

Яка ж сьогодні потрібна свобода? На початку XXI століття багато хто говорить про свободу як про здатність бути ефективним, плідним, як про умову результативності мислення та дії, здатності добиватися намічених результатів. Максимально вільним визнається той, хто показує високий рівень професіоналізму у виконанні конкретного виду діяльності (якою б не була ця діяльність – від вирішення до управління державою). Вільний, з цієї точки зору, той, хто, з одного боку, є хорошим практиком, майстром своєї справи. З іншого боку, він не тільки вміє щось робити, але й може навчити інших, може кваліфіковано обговорювати весь комплекс питань, пов'язаних з його діяльністю, тобто є експертом у своїй царині.

Зростання знань відбувається нині настільки швидко, що цей процес називають «інформаційним вибухом». Тут має місце своєрідне порушення міри: темпи зростання знань сукупного людства перевищують можливості одного окремо взятого індивіда засвоїти їх впродовж свого життя навіть в якихось основах. Можна припустити, що «порушення міри», хоча й дещо іншого роду, відбувалося й раніше. Якщо зараз воно стосується кількісної сторони знання, то в історії людства ця міра неодноразово порушувалася в якісному плані. У всій сукупності нестримно зростаючих людських знань частка епохальних відкриттів, що знаменують собою радикальні повороти у світогляді людства, є невеликою. Ці відкриття, як здається, грали вирішальну роль у збільшенні людського блага і людської свободи. Але часто те, що видавалося таким, що несе благо, оберталася зворотною стороною. Порушувалася міра, «тканина» свободи-блага проривалася, наступали несподівані й досить сумні наслідки. Щось подібне в наростаючій формі відбувається саме сьогодні.

Збільшення знань збільшує практичні можливості людства, його могутність. Однак той рівень могутності, який ми маємо сьогодні, не будучи приборканим сукупним позитивним знанням, викликає серйозні побоювання щодо майбутнього людства, несе в собі реальну загрозу самознищення. Сліпа могутність, побудована на однобічних, а отже, шкідливих знаннях, що порушила міру між «знати» і «могти», – це своєрідний «джин», готовий вирватися з пляшки і спопелити все навколо.

Свободу можна розглядати як розширення можливостей. Однак не всі вони несуть благо, існують такі можливості, реалізація яких означає деградацію і загибель. Той, хто володіє знаннями блага і зла, а також готовністю відстоювати благо, має шанс уникнути помилкових шляхів. І навпаки, відсутність розуміння відмінностей між злом і благом веде до збільшення елемента випадковості, непередбачуваності наслідків, що реально відкриває дорогу злу.

Неприкаяність, спустошеність сучасної людини, що відчувається все гостріше, втрата нею орієнтирів у світі говорять про неприкаю, демонічну свободу. Це теж – свобода, з тією лише

відмінністю, що це – така свобода, що несе в собі істотний негативний момент. Розширення подібної свободи буде тільки збільшувати зло. Те, що свобода несе в собі потенцію зла, ніколи й не заперечувалося. Ще Адам і Єва здійснили первородний гріх – перше в історії людства зло – саме через свободу волі. Звідси виникає велика проблема: як поєднати свободу і благо в адекватній мірі, як поєднати відносність та абсолютність людського виміру свободи.

Крім того, що для досягнення свободи необхідно «знати» і «могти», людина, яка намагається стати вільною особою, повинна також мати мужність, щоб провести в життя свої принципи, повинна зважитися «сміти». Кожен з людей, перебуваючи в умовах соціуму, зв'язаний численними правилами і нормами, що носять характер умовностей, що залежать від часу, місця та конкретної ситуації. Будь-яка традиція – це те, що сприяло об'єднанню тієї або іншої людської асоціації, і зрештою, її виживанню і розвитку. По суті справи, свобода окремих індивідів була надзвичайно рідкісним явищем; мала значення лише потужність і свобода роду або племені. Проте традиції, закріплюючи певний позитивний соціальний досвід, можуть консервувати порожні, дивні й навіть шкідливі правила і звички, які гальмують розвиток людських спільнот, які їх культивують, призводять до поразки у боротьбі за виживання і першість. Традиція прагне йти перевіреними шляхами, в той час як новації нерідко пов'язані з ризиком. Але, в разі вдалої новації, «виграш» може збільшитися у багато разів. Звідси цінність таких членів соціуму, які зважуються виступити проти загальноприйнятих уявлень, сміють бути самостійними в думках і діях, ступивши тим самим на нелегку дорогу свободи.

У давнину на це були здатні вельми небагато людей, яких називали мудрецами або героями. Тільки починаючи з епохи Відродження виникають передумови для появи вільних осіб, які намагалися своєю творчістю змагатися з самим Богом, осіб, які могли дозволити собі не тільки «знати» і «могти», але й «сміти» [1]. Людина відчула в собі нові сили. Не сподіваючись на волю Неба, а спираючись тільки на власні знання й уміння, вона починає самостійно творити свою долю. Знання і вміння людства, що дорослішає, з тих пір збільшилося в багато разів, проте не змінився загальний принцип: для того, щоб стати вільним, необхідно зважитися «сміти», мати мужність діяти всупереч загальноприйнятим уявленням, йти, якщо потрібно, проти течії, мати власну думку й вміння її відстоювати.

Кожен індивід, який народився на землі, вступає в цей світ взагалі як перша людина, як «Адам власної історії» (Камю), і пізнає світ так, нібито до нього ніхто його не пізнавав, при цьому дивуючись і роблячи власні відкриття. Спочатку він йде уторованим шляхом, вивчаючи й пізнаючи те, що відкрито і вивчено до нього. Але на цьому все може й закінчитись, і до дійсно нових відкриттів, до такого, що людство ще не знало, діло може й не дійти. Через перенасичення, втому або страх він заспокоюється на досягнутому й переходить на стадію користування малими плодами того, що вже ним досягнуто, а по суті – це «доживання» власного життя. І тільки «гіперборейці», тобто вибрані, за словами Ф. Ніцше, здатні дихати розрідженим повітрям гір. Проте і картини, що відкриваються з висоти, не йдуть ні в яке порівняння з тими, які бачать ті, хто живе біля підніжжя.

Взагалі, кожна людина постійно зазнає різного роду впливів від природних і соціальних чинників. Вона не є пасивним приймачем цих впливів, а пропускає їх через свою свідомість. Тому одні люди суб'єктивно відчувають себе більш вільними, інші – менш вільними, тобто існують різні виміри людської свободи. Це дійсно так з погляду фізичного або соціального буття. Проте, якщо звернутись до свободи в її граничному, надфізичному сенсі, то тут свобода є чимось трансцендентальним. Така свобода підводить до граничних підстав буття, примушує людину виходити за всі можливі границі й межі. Це – та свобода, яка несе в собі ознаки абсолютності.

Абсолютність свободи не слід розуміти як повсюдність, кількісну безмежність або «погану нескінченність». Це є саме цілісність і повнота. Випадки, коли певна річ – об'єкт/суб'єкт – реалізує цю цілісність на практиці повною мірою, можна назвати, скоріше, рідкісним винятком, ніж загальним правилом. Найчастіше існування речі закінчується раніше, ніж досягається той граничний стан, який іменується платонівським «ейдосом», або гегелівською «відповідністю своєму поняттю». Проте, жодне суще у світі, окрім людини, не усвідомлює цього. Тільки людині дана здатність самій вибирати і здійснювати сценарії свого існування, включаючи вибір його кінця. Вона є особливою істотою, і ця особливість виявляється, зокрема, в тому, що природа дозволяє їй рухатися в напрямі, протилежному загальному світовому процесу, напрямі, що відрізняється своєю принциповою антиентропійністю. Людина – це своєрідний «агент великої місії» по втіленню нового світового порядку, протилежного зростаючій ентропії решти всього іншого світу, через утвердження особистісного «Я» як власної свободи. Її діяльність набуває сенсу тоді, коли людина, якщо вона є вільною, знаходиться в постійному русі, пошуку, безперервному саморозгортанні й самореалізації. Вільним можна назвати

© Соловьева И. И.

того, хто, з одного боку, виступаючи як органічний елемент певної універсальної цінності, реалізує закони цієї цілісності, з іншого – виявляє і розкриває свою внутрішню природу, об'єднуючи ці дві течії в єдиний процес.

Отже, підсумовуючи вище викладене, можемо сказати, що по-справжньому вільна особа – це індивідуальність, яка здатна, перш за все, самостійно творити саму себе, створювати і перестворювати власне «Я». Розгадати себе і створити себе з того матеріалу, який надає природа і соціальні обставини, – таким є головне завдання кожного з нас. Створення і самостворення відбуваються не без боротьби. Тут виключно важливо мати рішучість посміти перевернути щось у собі, відмовитися від себе колишнього для того, щоб збудувати себе по-новому, протиставивши поточним мінливим обставинам і чужому, а то й ворожому впливу власні переконання, готовність за всяку ціну відстоювати свою свободу. Свобода вимагає зусиль, а коли вона приходить, то може бути не тільки подарунком, але й тягарем, може зажадати жертви, причому чималої. Той, хто не має рішучості йти до кінця, не здатний зважитися «сміти» - не готовий до свободи.

Свобода дана людині саме для того, щоб усвідомити найважливіші істини і вміти робити правильний вибір. Головний вибір людського життя – це не вибір між перспективою уявної насолоди раю і уявних мук пекла (пекло і рай люди створюють для себе на цій землі самі), а вибір між вічністю і забуттям. А значить, мають рацію ті, хто стверджував, що ми засуджені до свободи [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности / Л. М. Баткин. — М. : Наука, 1989. — 270 с.
2. Бодрийар Ж. Символический обмен и смерть. [Электронный ресурс] / Ж. Бодрийар. — Режим доступа: <http://yanko.lib.ru/books/philosoph/ baudrillard-simv-obmen-i-smert.htm>.
3. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного / Г.-Г. Гадамер. — М. : Искусство, 1991. — 376 с.
4. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель; [пер. с нем. В. Г. Столпнера, М. И. Левиной]. — М. : Мысль, 1990. — 528 с.
5. Левин Г. Д. Свобода воли. Современный взгляд / Г. Д. Левин // Вопросы философии. — 2000. - №6. — С. 71-86.
6. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто. Опыт феноменологической онтологии / Ж.-П. Сартр; [пер. с франц. В. И. Колядко]. — М. : Республика, 2000. — 639 с.

Соловьева И. И. – кандидат философских наук, доцент кафедры философии Одесского национального морского университета.

УДК: 300. 4/5

СОВРЕМЕННЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ И ИНФОКОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проводится анализ современных инноваций и информационных коммуникаций в системе менеджмента качества высшего образования, рассматриваются различные подходы к проблеме оценки их роли и места в формировании новой системы образования, ее целей и содержания, раскрывается проблема внедрения современных педагогических технологий.

Ключевые слова: инновации, инфокоммуникационные технологии, учебно-образовательный процесс, социальные функции системы образования, «опережающее образование», компетентность, технологичность, глобальная цивилизация.

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТА ІНФОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті аналізуються сучасні інноваційні, інформаційні та комунікативні технології у системі менеджменту якості вищої освіти, розглядаються різні аспекти в проблематиці їх ролі й місця у формуванні нової системи освіти, її мети та змісту, розкривається питання впровадження сучасних педагогічних технологій.